

2019-052

Archeologienota Eeklo Zandvleuge

Programma van Maatregelen

Bert ACKE en Maarten BRACKE

28-5-2019

1. Gemotiveerd advies

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen te Eeklo Zandvleuge (provincie Oost-Vlaanderen), waarbij de totale oppervlakte van de betrokken percelen 3000m² of meer bedraagt en de bodemingrepen meer dan 1000m² bedragen, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog.

Het terrein, ca. 8969,26m² groot, heeft een langgerekte vorm en is noord-zuid georiënteerd. Ten noorden grenst het aan de Zandvleuge, ten zuiden aan een spoorweg. Het noordelijke, smallere deel van het plangebied bevat de restanten van de hoevecomplex gekend als Zandvleuge 125, bestaande uit 3 vrijstaande gebouwen met daartussen een deels braakliggend, en een deels met bomen en struiken begroeid terrein. Het zuidelijke deel van het plangebied is breder en in gebruik als landbouwgrond. Het hoevecomplex is vastgesteld als bouwkundig erfgoed en wordt omschreven als:

“Hoeve met losstaande bestanddelen op begraasd erf, ten zuiden van de straat, vermoedelijk daterend uit de 18de eeuw met latere aanpassingen. Boerenhuis van één bouwlaag onder zadeldak (pannen) met nu roodgeschilderde gevels op gepikte plint. Naar het noorden en de straat gerichte, verankerde voorgevel, grotendeels verborgen achter beplanting. Rechthoekige vensters met grijsgeschilderde luiken en houten kozijnen. Centrale licht getoogde deur in grijsgeschilderde omlijsting. Aan achtergevel, lager uitgebouwde keuken onder mank zadeldak met rechthoekige deur en vensters. Blinde westelijke zijgevel. Ten zuidwesten van boerenhuis, bakstenen dwarsschuur met stallen, van acht traveeën onder zadeldak (pannen). Rechthoekige inrijpoort in zesde travee. Roodgeschilderd schrijnwerk en muurankers.”¹

Deze beschrijving geeft de toestand van 2002 weer. In 2014-2015 werd de dwarsschuur afgebroken, waardoor van het oude complex enkel het 18de-eeuwse boerenhuis overblijft. De andere gebouwen op het terrein – een bakstenen gebouw ten zuidwesten van het boerenhuis, en een opslagplaats op de grens met de zuidelijke landbouwgrond - kennen een recentere oorsprong.

Het plangebied bevindt zich in een eertijds landelijke omgeving ten noordwesten van de stadskern van Eeklo. De Zandvleuge wordt reeds afgebeeld op de Ferrariskaart (1770-1777), het plangebied is op dat moment te situeren ter hoogte van enkele gebouwen gegroepeerd aan weerszijden van de straat. Ook op het plangebied worden gebouwen afgebeeld, maar het is onduidelijk of dat het nog aanwezige boerenhuis en de recent gesloopte schuur zijn. Beide gebouwen zijn wel duidelijk afgebeeld op de Atlas der Buurtwegen en de Poppkaart uit midden 19de eeuw. Op de kaarten vanaf ca. 1860 wordt een landweg aangeduid die van zuid naar noord door het terrein loopt. Op de luchtfoto van 1971 is deze landweg nog te herkennen, vermoedelijk was het zuidelijke deel van het plangebied dan nog niet volledig in gebruik als landbouwgrond. Het hoevecomplex is uitgebreid met enkele gebouwen. De situatie verandert niet zo veel de jaren nadien, wel is de landweg niet meer te herkennen op de luchtfoto van 1979-1990. In 2014-2015 wordt de schuur afgebroken. Op het

¹ Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Hoeve met losse bestanddelen [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/85726> (Geraadpleegd op 10-05-2019).

optrekken en afbreken van de gebouwen na, hebben er geen gekende grootschalige verstoringen plaatsgevonden op het plangebied. De stad ontwikkelde zich op een uiterst gunstige locatie, op een droge westoost georiënteerde zandrug die als een hogere opduiking afsteekt ten opzichte van de nattere zandgronden ten noorden en ten zuiden en die ongetwijfeld een aantrekkingspleister was voor menselijke bewoning en activiteit in het verleden. Het plangebied bevindt zich op de noordelijke flank van deze zandrug en loopt licht op van noord naar zuid. De bodem van het plangebied bestaat uit een droge zandbodem met duidelijke ijzer en/of humus B horizont, met een dunne bouwvoor. De omgeving van het plangebied, en de stadskern van Eeklo, is op archeologisch vlak zo goed als ongekend. Er vond in de binnenstad nog geen enkel volwaardig archeologisch onderzoek plaats. Onderzoek op 2 sites uitgevoerd de voorbije jaren betreffen locaties net buiten de stadskern, deze leverden geen relevante archeologische sporen op. Op basis van bovenstaande gegevens kan aan het plangebied een bepaalde archeologische verwachting toegekend worden voor wat betreft sites met grondsporen uit het neolithicum, de metaaltijden, de Romeinse periode, de middeleeuwen en de nieuwe tijden; geen zeer hoge verwachting, maar zeker ook niet laag. In situ artefacten steentijdsites worden niet verwacht binnen het plangebied. Hoewel gelegen op de rand van een duidelijk rug in het landschap, zal het ontbreken van een natuurlijke waterloop in de omgeving er voor gezorgd hebben dat deze locatie niet heel gunstig was voor menselijke aanwezigheid tijdens de steentijd. Daarnaast zijn er geen aanwijzingen voor afgedekte archeologische niveaus, en wordt de bodem gekenmerkt door een dunne bouwvoor van amper 25cm dik. Indien er alsnog steentijd artefactensites aanwezig waren, dan zijn deze gezien het gebruik van de site als woonerf en landbouwgrond sinds minstens ca. 1770, opgenomen in de ploeglaag en verspreid geraakt.

De gebouwen op het terrein worden afgebroken, de bomen worden gerooid (met uitzondering van de grote wilg aan de zijde van de Zandvleuge) en het terrein wordt bouwrijp gemaakt. Er worden 12 bouwloten voorzien: 1 lot voor een meergezinswoning aan de Zandvleuge, 3 loten voor 3 meergezinswoningen langsheen de spoorweg, en 8 loten voor halfopen/gesloten bebouwing centraal op het plangebied. Onder de 4 meergezinswoningen wordt een ondergrondse parkeergarage aangelegd. Ten westen van het lot aan de Zandvleuge wordt een groenzone voorzien. De toegang tot de site wordt gecreëerd langsheen de oostelijke grens van het terrein, in het centrale deel worden een aantal parkeerplaatsen voorzien naast deze weg. Rondom de gebouwen worden tuinen en meerdere verharde zones ingericht. Er zullen aanzienlijke bodemingrepen plaatsvinden op het plangebied: het slopen van de gebouwen, het bouwrijp maken van het terrein, het uitgraven van de parkeergarages (minstens 3m diep), bodemingrepen voor aanleg van de nutsleidingen en van de interne wegenis, funderingswerken, het optrekken van woningen, aanleg van tuinen en de groenzone. Ook het werfverkeer zal zijn invloed hebben op de ondergrond.

Het plangebied kent een ongekende archeologische verwachting door het gebrek aan archeologisch onderzoek in de omgeving. Wel kan besloten worden dat er een lage verwachting is voor in situ bewaarde steentijd artefactensites, en een hogere verwachting voor sites met grondsporen. Op basis van enkel het bureauonderzoek kan de aan- of afwezigheid van een archeologische site echter niet aangetoond worden. De geplande werken zijn van die aard dat eventueel aanwezig archeologisch erfgoed bedreigd wordt. De huidige graad van verstoring is vermoedelijk eerder beperkt, zodat eventuele archeologische grondsporen goed bewaard kunnen zijn. Een verder vooronderzoek kan relevante kennisvermeerdering genereren voor de algemene ontwikkelingsgeschiedenis van deze regio, waarover archeologisch quasi niks gekend is. Dit verder vooronderzoek dient te gebeuren in

uitgesteld traject, aangezien de gronden pas worden ontwikkeld onder opschortende voorwaarde van het verkrijgen van een vergunning en na de afbraak van de bestaande gebouwen en het rooien van de bomen.

Gezien de aard van de site, de geplande werken en het archeologisch verwachtingspatroon is een verder vooronderzoek in de vorm van proefsleuven noodzakelijk om archeologische sites met grondsporen op te sporen. De modaliteiten van het verder vooronderzoek worden hieronder behandeld.

2. Administratieve gegevens en afbakening

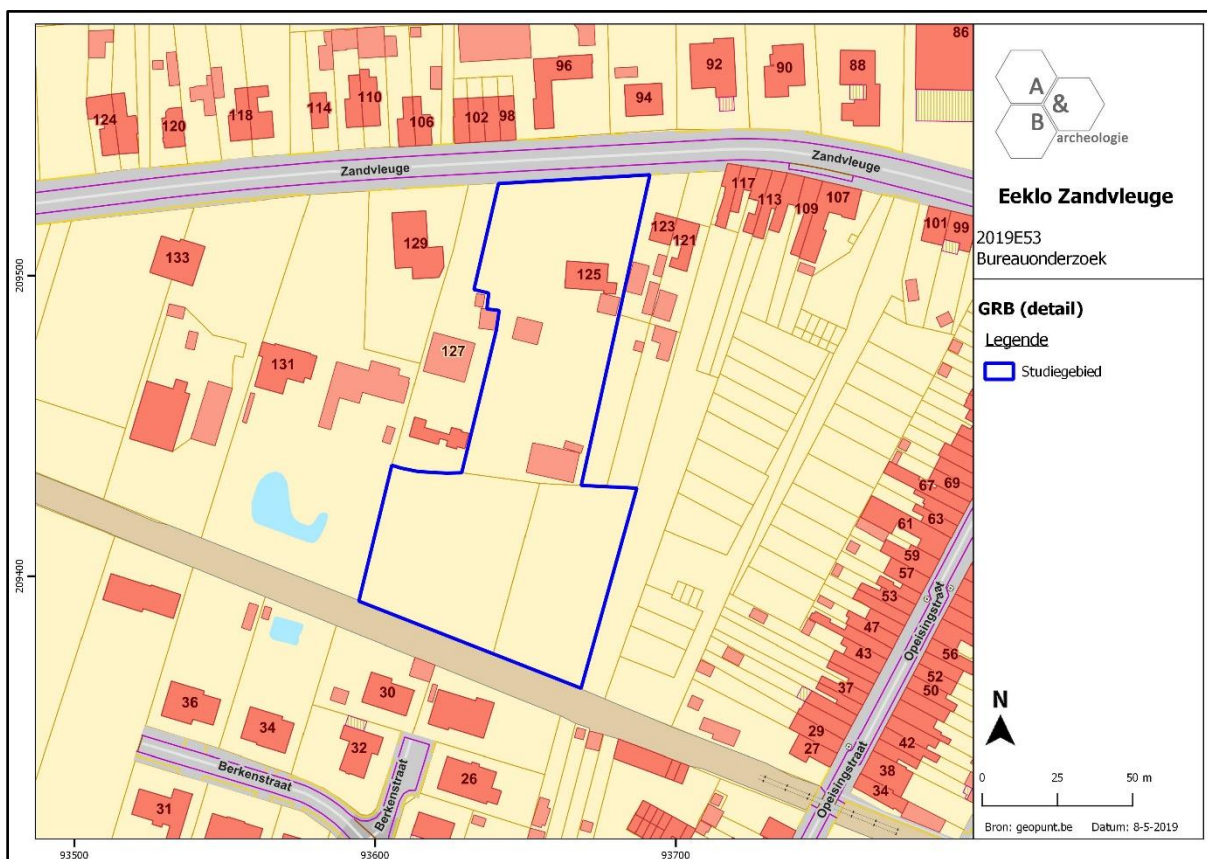
Locatiegegevens: Oost-Vlaanderen, Eeklo, Zandvleuge 125

Lambertcoördinaten onderzoeksgebied: X: 93594,6 en Y: 209362,75; X: 93691,4 en Y: 209533,6

Oppervlakte plangebied: 8969,26m²

Kadastergegevens: Eeklo, afdeling 2, Sectie E, perceel 64B, 58B, 58B/2

Het plangebied komt volledig in aanmerking voor verder vooronderzoek. Hierbij wordt opgemerkt dat de grote wilg aan de zijde van de Zandvleuge niet wordt gerooid, bij de aanleg van de sleuven en de kijkvensters wordt niet te dicht bij de boom gegraven om het wortelgestel niet te beschadigen.

Figuur 1 Aanduiding van het onderzoeksgebied op het kadasterplan (bron: geopunt.be).

3. Vraagstelling

Het doel van het onderzoek is het achterhalen of er één of meerdere archeologische sites aanwezig zijn en te bepalen welke maatregelen dienen te worden genomen voorafgaand aan de verdere ontwikkeling van het projectgebied. Daarnaast kan ook de verstoringsgraad in kaart gebracht worden. Hieronder worden enkele specifieke, niet limitatieve, onderzoeksvragen weergegeven.

- Zijn er archeologische sporen aanwezig? Welke spoorcategorieën komen voor?
- Wat is de bewaringstoestand van de aangetroffen sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren en behoren ze tot één of meerdere periodes?
- Zijn er indicaties omtrent artisanale activiteiten of aanwijzingen voor andere functionele eigenschappen?
- Wat is de relatie tussen de archeologische sporen en het landschap?
- Kan een archeologische site uitgesloten worden?
- Wat is de graad van verstoring binnen het plangebied?
- Is een vervolgonderzoek noodzakelijk, en zo ja, wat is de afbakening en aan welke modaliteiten (strategie, onderzoeksvragen) moet dit voldoen?

4. Plan van aanpak (onderzoeksstrategie, -methode en –technieken)

Uit het verslag van resultaten kwam naar voor dat verder vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefsleuven de meest aangewezen methode is om het onderzoeksgebied te onderzoeken. De afbakening van het onderzoeksgebied is te vinden op de boven- en onderstaande figuren. De voorziene onderzoeksmethode moet niet uitgevoerd worden indien de geplande werken alsnog niet zullen plaatsvinden. Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage van de hieronder beschreven methode dienen te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk. Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien de vraagstelling gefundeerd kan beantwoord worden.

- Randvoorwaarden

Het is noodzakelijk dat het terrein vrij is van obstakels voorafgaand de start van het verder vooronderzoek. Dit betekent dat de gebouwen moeten afgebroken zijn en dat de begroeiing moet verwijderd worden. Hierbij is het van belang dat de bodemingrepen tot een minimum beperkt blijven, dat de gebouwen tot op maaiveld worden afgebroken en dat de funderingen en kelders niet worden verwijderd, en dat de stronken blijven staan, deze worden ook niet uitgefreesd. Op die manier wordt vermeden dat er ongedocumenteerd archeologisch erfgoed beschadigd wordt. Stronken, funderingen en kelders kunnen pas verwijderd worden indien het vooronderzoek heeft aangetoond dat er geen archeologische site aanwezig is, of – indien er wel een site aanwezig is – tijdens/na een eventuele opgraving van het terrein.

De grote wilg aan de zijde van de Zandvleuge wordt niet gerooid, bij de aanleg van de sleuven en de kijkvensters wordt niet te dicht bij de boom gegraven om het wortelgestel niet te beschadigen.

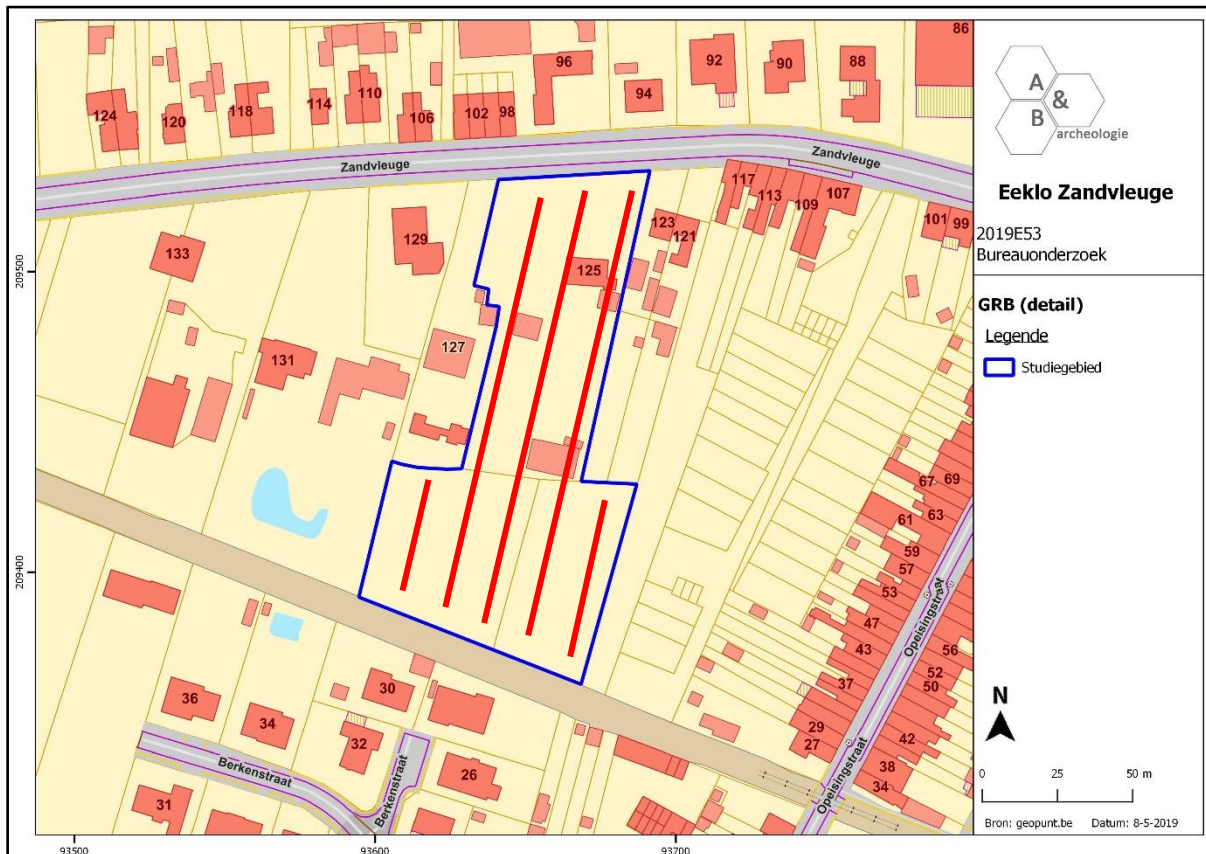
- Proefsleuvenonderzoek

Teneinde na te gaan of er archeologisch relevante grondsporen aanwezig zijn binnen het onderzoeksgebied, dient gebruik gemaakt van de inplanting van parallelle, noord-zuid georiënteerde sleuven mee met de lengterichting van het plangebied zodat de helling goed in kaart kan worden gebracht, en met een tussenafstand van 12 à 15m van middelpunt tot middelpunt. Voor de uitgraving wordt gebruik gemaakt van een niet-getande graafbak. De sleuven zijn 1,80 tot 2m breed. Daarnaast worden extra volg-, dwarssleuven of kijkvensters aangelegd om beter inzicht te krijgen in de aard van de aangetroffen archeologische sporen. Deze worden vrij gekozen door de uitvoerende erkende archeoloog tijdens het veldonderzoek.

De onderzoekszone heeft een oppervlakte van 8969,26m². Er wordt 10%, oftewel ca. 897m², van de onderzoekbare oppervlakte opengelegd door middel van sleuven en 2,5%, oftewel ca. 224m², door middel van volg-, dwarssleuven of kijkvensters, zodat in totaal zo 12,5% oftewel ca. 1121m² onderzocht wordt.

De grond wordt gescheiden afgegraven en gestockeerd naast de sleuf. Het dichten gebeurt op zo'n manier dat de originele bodemopbouw opnieuw bekomen wordt en dat de draagkracht van de bodem minstens gelijk is aan de draagkracht voorafgaand de start van het veldwerk. Indien nodig worden kwetsbare sporen (bv. graven) afgedekt met waterdoorlatende doek.

Mocht één van de sleuven zoals voorgesteld op het sleuvenplan hieronder te dicht tegen de te behouden wilg aan de zijde van de Zandvleuge komen, dan kan de erkende archeoloog er voor opteren om ofwel de sleuf plaatselijke te onderbreken, ofwel om deze enkele meter op te schuiven. Dit wordt gemotiveerd in de nota. De aanwezigheid van deze boom is echter geen reden om minder dan 1121m² van het terrein te onderzoeken via proefsleuven en kijkvensters.

Figuur 2 Indicatief sleuvenplan, geprojecteerd op het kadasterplan (bron: geopunt.be).

5. Gewenste competenties

Het team voor het proefsleuvenonderzoek moet bestaan uit minstens 2 archeologen met minstens 40 werkdagen veldervaring met proefsleuvenonderzoek. Minstens 1 van deze archeologen dient ervaring te hebben met onderzoek van meerperiodesites. Minstens 1 van deze archeologen dient minstens 200 werkdagen ervaring te hebben met onderzoek op zandgronden.

6. Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Er zijn geen voorziene afwijkingen.